

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDU

Mövzu: Fikir, söz ve məlumat azadlığının, plüralizm inkişaf etdirilməsi

Firidun bəy Köçərlinin yarımcıq qalmış arzuları gerçəkləşdi

Əziz Şərif: "F.Köçərlinin arxivini mədəniyyətimizin tarixi üçün çox əhəmiyyətlidir"

Firidon boy Köçørli 1863-
ci ilde Sıdasada anadan
olub. 1876-ci ilde Sıdasada
rus moktobını dañılı olub. 1878-
ci ilde Aleksey Cernyayevski Za-
qaqazıya müslümlük seminariyasına
tsloba toplamdan məxsuslu
bi məktobu olub. Bu hədəfəndən sonra
Firidon boy taleyini seminariya ilə
bağlayır. 1879-1885-ci illərdə burda
dañılı olur. 1895-1918-ci illərdə
dañılı deyr. 1910-1912-ci illərdə Qırı
seminariyası Azərbaycan şəhərinin mü-
vəqqəti təlimatçı tayin olunur.
1918-1920-ci illərdə omur tsəbbü-
şü ilə homər seminariyaya qəsəb
da aqulmış Qazax müslümlük seminari-
yarısının müdafiisi işləyir. Gəncə
üşyən yaradılmışdır sonra XI Or-
duvar xüsusi şəbəxi tərafından
1920-ci il, 58 yaşında gülşənlənir.

A black and white portrait of a man with a mustache, wearing a dark suit, a white shirt, and a dark tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression.

riyyat ve adalatın samimi dostlarından biri olduğu için onun bu hürriyet arasında tırki-hayat şayi tövessidir. Azadı kalın ve akşar onur muşqudadır arzulanın birisi idi. O hep bir vaxt da azada dansib ray o fikirlərini açıq və aydın söyleməkdan öçkin-mədi. Millatının ruhu, hoyatı, sadəti və manevi varlığı Şərifzadənin şərif vücdündən müşahidinən qazandı idi. Şərifzadının məntiq üzrə tövessidir sırın səhbiati kar həsi maraqlandırıldı. Mərhümün gözəl sıfalarından birisi də onun adəbiyyatının tərsiqəsi yolunda hümmət etmədi idi. Hərdə bir adı və sarı sedası eşitsiydi, onu arayıb ziyan etməyi və onuna dosluqlu yoldaşlıqları qəsibi bağlamışdır onu həre bir ləbərdi. Məsədi Qurbanlı kimi vücduların fəvvarət etməsi müllət üzün boyuk bir yasdır. Vay o milətlərin halına ki, onların içindən M.Qurbanlılar rəhmət edarətlər və yerlərinin başçıları arşaya yetişmirlər. F.Kəçəri, 12 iyun 1917 Qorı'.

"Azərnəş"da təzə təşkil edilmiş şöbəyə baş redaktor təyin edilir.

Hanımın xanımı bunu Hanımda xanumdan xüsuslu xəxili eləmişdi. Getdiq
Hanımda xanım moni Badsabəxa-
yanın təqdim etdi. Büt, mədani
şəhərə qədəm etdi. Firdinbəy kimi adamın
tosası dərhal duyulur. Manimələ
çox məhrən və eyni zamanda
çox cəhdli dəndirdi. Tanış olun künclə
Mırzə Fətəlinin təsdi tapılmış arxi-
vindən səhəbəkən qədəm etdi. Bu arxiv üz-
çəxardığım üçün məndən razılıq
verdi. Sonra özərinin arxivindən
dansımağa başladı. Otagın bin
künclündən duran iri sandıqları
verərək Badsabəxa xanımı istədi.
"Şübhə etmirim ki, bu sandıqlarda
ölkənin yaxaları da xalçalıq garək
olar. Firdin boy bütün ömrü bö-
yüyəxarbər təpdiyi yazıları, kitab-
larıdır buradır. Bu sandıqları bu gü-
zən kimi sadaxışam. İndi siz va-
stırımlı mən bən sandıq hökmüla-
vermək istiyarım".

Badsba xanım sandığ açıb or-
dan sapla başlığının bir dasta-
məktub çıxardı, mənə uzadı.
Üzündən Firdun boyın xatı lib-
ar olublaşınsa yazılmışdı: "Mak-
tubatub Qurbanlı Şərifzadə". San-
ğanlığında işlədiyi bir-bır gör-
dən keçirməyə başladı, "Molla
-Nəsreddin", Sabir, Salihat, İsmä-
yl bəy Qasprinski, Arıq Faiq,
Əlmanardəy Təpusəbəş, Sal-
man Mümtaz da huda kimlərin
yüzürlər məktubları salıq iba-
lənləndi. Muktubların başqa
məxtulalı olyazmaları - şeir, tərcü-
mə, atlas sözü, tapmaca, nəşr,
dəstən, adəbi parça, ssays-hesab-
şıbz kimi əsərlər Firdun boyın
ibarə arxx VİC sər ictitəm yahut-
sun güzüsündür. Bu dövrdə yasa-
yanın bir nafəs da içtimai yadəni

xadim yoxdur ki, burada bu sandıqdan onun izi salmasın. Hələ 18-ci əm dəha xadim zərəm sid

siz xəzinəni gün işığına çıxarırm. Mərkəzi Komitədə məsələn qoymaq və ləzim olsa, lap yuxarıya qədar getmək lazımdır. Gedərki mən Bədsəba xanıma öz sənəsən təşəkkürüm bildirdim və arxivin üzü çıxarılmış üçün var qurvəmələcəcəğimi söz verdim. O zaman Firdiyan bu Kōçərinliyin arxiyi haqqında bəzi inandığım yoldaşları xəbər vermişdim, ancaq nədənən heç kəs bu məsləyə xanın durmaz istəməmişdi. Nəhayət, görüb üyxarı orqanı aşağıdakı məzmunda bir məktub yazdım. Məktubun rusca slyazması mağlubinadən çap olunmuş nüsxəsi mindən dərđur. Budur onun torcucusu: "Səzələm oldğulu kimi, Firdiyanlı Kōçəri uzun ilər boyu Azərbaycan adəbiyyatı tarixindən ait material toplamaqla möşgül olub və görkəmlə yazuçı və icti-

mai xadimlərə müntazam məktublaşdır. Azərbaycan ədəbiyyatının tarixində onun hazırladığı materialalar sonra sovet həkimiyətin dövründə, dörd cüddan ibarət olaraq nəşr edilib və bu gün kimi ən qiyməti yoxlamalar materialı kimdir. F. Kəçərlinin ədəbiyyat masnəslərinə olan canlı həvəsi təşənnür geni dairəsi, özünüm isə Azərbaycan ziyalıları arasında güclü nüfuzu və şəhərti onun qoyulmuş gedidli ədəbi təriixin qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərir. Mən Firdişən Kəçərlinin arvadı Badbsa Xanımın saxlaşdırılmış arxivin bir hissəsinə töri gözəldən keçirildim və bu qara qoldum ki, bu arxivda ədəbiyyatımızın yalnız üzərini mexanik tarixin deyil. Kəçərlin

linin miliasını oları müntazam surtdo onula muktablasan yazıçı, sair-jurnalistlerimizden adəbi-icmali fəaliyyəti da yüksək dərəcədə işləndirdi biləcək son dərəcə qymatlı materiallar tapmaq olar. Keşçərinin işi bir çox Azərbaycan təskilatlarına malum idi. Elmlər Akademiyası Azərbaycan filialının xüsusi komisiyası işlər neçə ay bundan qabaq bər işlə mifüssal tanış olmuşdu, lakin no Akademiymanın Azərbaycan filiali, na da Dil və Ədəbiyyat Institutu bu arxivini almaq və ondan istifadə etmək üçün bir töbür görüb... Sizdən arxivin idarəti, göstərlərin arxivin yaxından tanış olmaq və natiçin nüsxənəsi bildirmək üçün xüsusi komisiyanı təskil edilmiş haqqında göstəris versiniz."

Ərizənin nəticəsini gözləməyə başladım. Mən güman edirdim ki, Mımm-Estəli Axundovun arxiv-

niyyat şöbosinin müdürü ilə təz-tez görüşməli və öz bilavasitə vəzifələrimə aid masəllərə ətrafında onunla maslahatlaşmalı olurdu. Fevralın 27-də mən xəber verildi ki, rəis məsləhinə həllini maarif xalq komissarı Məmməd Sadiq Əsfandiyər həvələ edib, mən isə cətdarlılığı tapşın拜 ki, artıq bələ işlər qarışın拜.

Bu ikinci göstərişin mənasını sababını anlamasın da təbələməz idim və artıq Kötürçün arxivindən təsdiq olunmuşdır. Mərəf xalq komissarına təpsirin müəllifi İsmayıllı olmuşdur. Mərəf təsdiq etmişdir. Mərəf xalq komissarına təpsirin müəllifi İsmayıllı olmuşdur. Mərəf təsdiq etmişdir.

İndi taxminon 35 il keçmişden sonra bu olıvatalı xatırlatmadı manıñ yeganı maqsadını budur ki, ganc alımlarımız - adab-ıhyayıtsızın var toxırıqlarımız axtarsı appasınlar, bolka birinın boxtı gatıldı, bu zengin xazının tapılıp üzü çıxırdı. Belki bir tanput demek oları, müasir modeniyetimizin tarihində inqilab olar, indi bilmədiyimiz çox şeysi bilər, şübhələrimizi qarad edər, məlumatımızı artırır, modeniyetimizi və elimizini zan-

Bu xatirənin yazılmasına qərar vermiş, sənətçi, həqiqətən yazardım. Arxivin öndən qəbul edildi. Mətbəələrin müfəssəl siyahısında Akademiyasının Əlyazmaların İnstitutunun adı var. Bu fonda müraciət etməli olduğum fondun amakənəşlərinin hörməti Ömər Xanum Cəfərətədə siyahımda göstərdi. Siyasi iki məktəblidə dəfərindən yazuşlar, bunların birində müxtəlif əsərlərin əlyazmaları, ikincisində isə məktublar qeyd edilmişdi.

Bu siyahıda 200-dən çox tan-

an, ya tanınmayan adamın adı okşılıkçı, bunların hor birinin maktabtu, hez şübhəsi, yazılığı vaxtın əhəmiyyəti mədəni-icmaçı hadisələrinə has edilmişdi, bu hadisələrdən xəbor verirdi. Bəzən varlığındıqın bu siyahı Firişən boy Köçərlidən qalan arxivin qədar zəngin və əhəmiyyəti, qədim tarixi üçün nə qədar əhəmiyyəti olduğunu səbüt edir. 2

ay 1971. Moskva-Bakı".
UĞUR

*Yazı KİV-in İnkışafına Dövlət
ostçayı Fonduunun maliyə dax-
lı ilə hayata keçirilən "Fikir,
və məlumat azadlığının, plü-
zülmün inkışaf etdirilməsi" la-
ğarı carciyəsində dərc olunur*